

Bakosi Tamás

**Gondolatok a szegénységben élők
érdekérvényesítő képességének javításáról**

Gondolatébresztő sorok a tudományosság legalaposabb igénye nélkül

2013.

Tartalom

Kivonat	3
A témaválasztás indoklása:	4
I. fejezet A szegénységről általában	5
II. Fejezet A szegénységpolitika, a szegénységkutatás dilemmái, tanulságai.....	6
III. Fejezet A szociális segítő tulajdonságai	8
IV. Fejezet A szegények bevonásának fontossága a társadalmi tevékenységekbe	9
V. Fejezet A közösségi szociális munka fontossága a nagyobb részvételért	9
VI. Fejezet A Magyar Szegénységellenes Hálózat bemutatása	10
VII. Fejezet Eredmények, megoldások	13
Konklúzió	19
Felhasznált irodalom	20

Kivonat

Írásomban a szegénységgel foglalkozom, a szegények önérdék érvényesítésével, belső energiáik felhasználásával illetve, az ezzel kapcsolatos dilemmákkal, eredményekkel, kérdésekkel. Választ keresek arra, hogy vajon mi kell ahhoz, hogy nagyobb számban megszólaljanak a szegények és eljuttassák tapasztalataikat egy társadalmilag magasabb szintre, például a politikai elit, a döntéshozók szintjére, illetve szeretnék rámutatni, hogy a szociális szakemberek egyik fontos feladata az önbizalom növelése, az önérdék érvényesítés javítása a kliensek körében, valamint a civil szerveződések ezen való pozitívumaira, fontosságára.

A téma kiválasztásában közrejátszott a Magyar Szegénységellenes Hálózatban való néhai részvételem, a Hálózattal való kapcsolatom, ezért bemutatom a Magyar Szegénységellenes Hálózat (Hungary Anti Poverty Network) létrejöttét, működését és a hálózat munkájának szükségességét, fontosságát. A Hálózat, mely szerepet játszik a szegények érdekeinek érvényesítésében kiváló vezérszál az írásom elkészítésében, hiszen mint egy szervezet képviseli a szegények érdekeit.

Kitérek a szegények közvetlen részvételének fontosságára illetve az ezzel kapcsolatos dilemmákra.

Néhány interjúkkal gyűjtöttem a szegények gondolatait, érzéseit, véleményeit a témával kapcsolatban. Választ kerestem arra, hogy miért fontos, hogy segítsenek ők is a problémáik feltárásában, megoldásában és ezek közvetítésében a társadalom felé, illetve, hogy miért ők a leghitelesebbek a problémák feltárásában.

Soraim célja nem a szegénység fogalmának egy újabb meghatározása, és nem is célokom nagy kutatómunka megtétele, elemzése vagy statisztikai adatok készítése. Továbbá nem szándékozom a szegények érzésvilágát pszichológiai értekezésekkel vizsgálni. Egyszerűen választ keresek arra, hogy miért nem kap nagyobb figyelmet a szegények mentorálása és ezáltal az önérdék érvényesítés erősítése, illetve keresem ezen általam vélt problematika lehetséges megoldásait.

A témaválasztás indoklása

2009. február. 14.-én ismerkedtem meg a Magyar Szegénységellenes Hálózattal (továbbiakban: Hálózat) egy általuk szervezett Budapesten megrendezésre kerülő országos találkozón. A hálózat tagjainak elhivatottsága és a Hálózat profilja, célja ösztönzött arra, hogy mélyebben megismerjem a hálózatot és a magam módján segítsen a munkájukat. Egyetemista létem miatt nem könnyű a távolból segítenem a Hálózat munkáját, azonban a Hálózat tagjai készek minden segítség és odafordulás elfogadásának nyitottságára, illetve általuk képviselhetem a Közép- Magyarországi Régiót.

A szegénység témaköre mindig is érdekelt volt számomra, ez talán köszönhető, hogy szociális munka szakon tanulok. A szegénység sokrétűsége, gyakorisága, oka, és az ebből fakadó emberi hátrányok foglalkoztatnak. Az igazságtalanság, a kirekesztés, az előítélet, a szegregáció elleni küzdelem életem egyik fontos célja. A szegénység körvonalazása nem egyszerű. Amikor szegénységről beszélünk, gyakran elfeledjük a téma szereplőit, a szegényeket, érzéseiket, gondolataikat. Az elfeledés mellőzésére és a szegények megszólalásának képességére remélem, felhívó eszköz lesz dolgozatom.

Írásom szerkezetének rövid ismertetése:

Írásomban ismertetem a szegénység fogalmát, az ezzel kapcsolatos felhasznált irodalom segítségével, valamint kitérek a szegénységgel kapcsolatos dilemmákra is. Annak tisztázását, hogy ha szegényekről beszélünk kikről is beszélünk, fontosnak tartom. Bemutatom a Magyar Szegénységellenes Hálózat felépítését, munkásságát, tevékenységi körét.

Tárgyalom továbbá a Hálózat célját, egyediségét, a Hálózat tagjai közötti tapasztalatcsere megvalósulását ennek formáit, valamint a felszólalásaik formáját. Dolgozatomban kitérek arra, hogy miért is fontos a szegényeket kérdezni a szegénységről, valamint miért fontos összegyűjteni az ő tapasztalataikat, illetve kitérek az ezzel kapcsolatos dilemmákra, módszertárra.

Ezt követően kitérek az általam végzett néhány eredményre, mini kutatásra, annak módszertani technikáira, eredményeire.

I. fejezet

A szegénységről általában

A dolgozatomban ezen fejezetemben fontosnak tartom, hogy tisztázzam, hogy kik is a szegények, hiszen az ő szerveződéseikről próbálok értekezni. Nem célom valamennyi meghatározás és fogalom ismertetése.

A szegénység fogalmának meghatározásával igen sokan és sokféleképpen próbálkoztak. Azt gondolom, hogy minden társadalomban más és más a szegénység értelmezése.

Ferge Zsuzsa a szegénységről:

„A szegénységgel foglalkozó történészek árnyalatnyi értelmezési különbségekkel egyetértenek abban, hogy a szegénység „mindig” volt, de nem mindig, vagy legalábbis nem minden formájában vált problémává, kihívássá, mozgósítóvá vagy beavatkozást kiváltóvá.”¹

Andorka Rudolf szerint a szegénység a következőképpen értelmezhető, valamint megkülönböztet abszolút és relatív szegénységet:

„ A szegénység fogalmát inkább a hagyományos fajtájú hátrányos helyzet megjelölésére, s inkább az alacsony jövedelem és ebből adódó egyéb hátrányok, mint például a nem megfelelő táplálkozás, rossz lakásviszonyok stb. megjelölésére szokták használni.”

„Abszolút szegénységről akkor beszélünk, ha az egyén vagy a család létminimum alatt él. A létminimumot legtöbbször egy bizonyos egy főre jutó havi jövedelemben határozzuk meg, de elképzelhető más létminimum-kritériumok használata is, például lehet azt mondani, hogy amelyik családnak nincs hűtőszekrénye, az a létminimum alatt él (ez a kritérium szerepelt például az egyik amerikai kritériumban).”

„ A relatív szegénység viszont azt jelenti, hogy az egyén vagy a család erősen elmarad az adott társadalom átlagos viszonyaitól...”

¹ Ferge Zsuzsa: Fejezetek a magyar szegénypolitika történetéből; Kávé Kiadó, 1998

Fontosnak tartom, hogy a társadalmi egyenlőtlenség fogalmát is tisztázzam, hiszen ez szorosan kapcsolódik a szegénység témaköréhez. Andorka Rudolf a következőként értelmezi a társadalmi egyenlőtlenség fogalmát:

„ Társadalmi egyenlőtlenségen azt értjük, hogy az egyének és családok, valamint a különféle ismérvek alapján definiált kategóriák helyzete a társadalomban nagy különbséget mutat. Az egyenlőtlenségek számos dimenzióját lehet megkülönböztetni. Ilyenek a jövedelem, a vagyon, a munkakörülmények, a lakásviszonyok, a lakóhely környezete, a műveltség, a szabadidő mennyisége és eltöltésének módja, az egészségi állapot, stb... ”

II. Fejezet

A szegénységpolitika, a szegénységkutatás dilemmái, tanulságai

A szegénységről átfogó képet alkotni nem egyszerű és sokféle tudást, technikát igényel. Dolgozatom célja nem lehet a Magyarországon élő szegények helyzetnek leírása, hiszen az általam vizsgált, megkérdezett családok, személyek kis része a szegény társadalomnak, de az ő helyzetük talán figyelemre méltó és segíthet a szegényekről kialakított kép formálásában.

A szegénységkutatás, társadalomkutatás, szegénységpolitika dilemmáival – többek között – Ferge Zsuzsa és Spéder Zsolt is foglalkozott. A továbbiakban az általuk feltett kérdésekkel, tézisekkel foglalkozom.

Ferge Zsuzsa alapvetően négy dilemmát, tanulságot, következtetést fogalmazott meg:

1. A „szegénységpolitika még ha közvetlen céljából, a szegénység csökkentéséből sikerül is valamit megvalósítania, általában kedvezőtlenül hat a társadalmi viszonyokra, a társadalmi kohézióra.
2. A szegénység ellen valójában nem lehet „szegénységpolitikával” küzdeni...
3. Az egyéni szükségletekre válaszoló, az állampolgárokat tisztelő és humánus szociálpolitika nem csak, talán nem is elsősorban a szegények érdeke – noha e nélkül a szegénység is nehezen kezelhető. Az ilyen szociálpolitika valamennyi állampolgár

egyéni érdeke is, s –minthogy feltehetően pozitívan hat a társadalmi viszonyok összességére – makroszintű érdek is.

4. A szegénység főként, a gazdasági fejlődés meghatározott szintje fölött, nem csak, vagy nem elsősorban abszolút hiányokhoz, hanem objektív egyenlőtlenségekhez is kapcsolódik.

Spéder Zsolt által megfogalmazott dilemmák a szegénységkutatásban:²

1. A szegénység helyzet meghatározása során kielégítő-e csak az egyének és családok jövedelmi helyzetét vizsgálni, vagy megfigyeléseinket ki kell terjesztenünk a megélhetés és az életkörülmények többféle kompetensére?
2. Hogyan húzzuk meg a határt a szegény és nem szegény népesség között?

Bokor Ágnes a következő tényezőket vizsgálta a szegénység alakulásában. Szerinte a következő a tényezők alakítják a szegénység alakulását:

- Családtípusok
- Település
- Demográfiai tényezők
- Lakóhely
- Iskolázottság
- Munkamegosztási rétegződés
- Jövedelem
- Fogyasztás
- Egészség
- Életstílus
- Mobilitás

² Spéder Zsolt: A szegénység változó arcai, Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság – Századvégi Kiadó, Budapest, 2002

III. Fejezet

A szociális segítő tulajdonságai

Nagy hangsúlyt fektetnek az „ideális” szociális segítő készségeire, tulajdonságaira, személyiségére, mely nagyban meghatározza munkája eredményességét. Az általam végzett kutatási módszer (interjú, önkéntesség) esetén talán a legkiélezettebben fontosak a segítő tulajdonságai. Továbbá a szegények részvételének növelésében meghatározó szerepet játszik a segítő! Erről még értekezem a mentorálás kapcsán. A szociális szakember, ha kellőképpen jártas a helyi, regionális, országos szférában, akkor bevonhatja a szegényeket a társadalmi tevékenységekbe!

A segítő személyiség nagyban közrejátszik a „kliens – sorsok” alakításában, hiszen a lenti táblázat mutatja, hogy milyennek kellene lennie egy segítőnek vagy legalábbis milyen tulajdonságok meglétére kellene törekednie. Ezen tulajdonságok élésével, kimutatásával, meglétével való bánásmód nagyban közrejátszik a szegények érdekérvényesítésének javításában.

1. számú táblázat

(Balog Miklósné szerk., Szociális segítő, Akadémia Kiadó, Budapest, 1991)

A „túl sok” – által zavart Én-dinamika	„Ideális” Én-dinamika szociálisan kívánatos jelleg	A „túl kevés”-által zavart Én-dinamika
tolakodó	társaságkereső	menekülő
túlkorrekt	Elfogulatlan	elfogult
túlszabályozott	Önkritikus	kritikátlan
hanyag	Türelmes	türelmetlen
önelégtelt	Elégedett	elégedetlen
sztoikus, szenvtelen	kiegyensúlyozott	szeszélyes
lezser	Fesztelen	gátlásos
görcsös	fegyelmezett	labilis
túlfeszített	Aktív	kényelmes
nyájaskodó	Barátságos	gáncsoskodó
szervilis, szolgálalkú, nyüzsgő	Toleráns	bornírt
nagyképű	Életerős	beteges
flegmatikus	Magabiztos	bizonytalan
kapcsolat sóvár	Nyugodt	önstrapáló
számító	Tapasztalt	félénk
agresszív	Bátor	naiv
altruista	partnerorientált	félős
	Figyelmes	egocentrikus

IV. Fejezet

A szegények bevonásának fontossága a társadalmi tevékenységekbe

Ebben a fejezetben emelném ki hogy mennyire és miért fontos a szegények bevonása a civil szektorba, a társadalmi tevékenységekbe, önszerveződésekbe.

Herbert J. Gans amerikai tanulmányát használom fel erre a célra. Herbert 15 gazdasági, szociális, érzelmi, kulturális, vallásos és politikai funkciót (vagy funkció-együttest) vesz sorra. Gans megemlíti a szegények funkciójaként a foglalkoztatásban, gazdaságban, társadalmi normák fenntartásában betöltött szerepüket, a szórakoztatóiparban betöltött szerepüket, illetve többek között említi a deviancia jelenségét is.

A szegények szerveződései fontosak a társadalom számára, hiszen rámutatnak a szegénységben élők erejére, érdekérvényesítő erejére. Ezzel kapcsolatos vélekedéseimet a „Eredmények, megoldások” című fejezetben tárgyalom. Nem tudok hitelesebb forrásról a szegénységgel kapcsolatban, mintsem, hogy az érintettek, vagyis a szegények beszéljenek erről. Abszolút érvényesnek és fontosnak tartom ebben a témában is az elvet, vagyis, hogy „Semmit rólunk, nélkülünk!”

V. Fejezet

A közösségi szociális munka fontossága a nagyobb részvételért

Dolgozatomban fontosnak tartom a közösségi szociális munka fogalmának tisztázását, hiszen az általam tárgyalt kérdéskör nagyban összefügg a közösségek, tömegekkel való közös munkán. Nem céлом ebben a fejezetben a közösségi szociális munka részletes ismertetése.

Közösségi szociális munka fogalma:

„...egy helyi közösségnek, egy kistélepülésnek, egy városi lakótelepen élőknek, vagy valamely társadalmi csoportnak (pl. valamely település peremén élő hátrányos helyzetű romáknak) is lehetnek közös problémái, a közösségi kapcsolatok hiányától, az adott közösség érdekérvényesítési képességének gyengeségén keresztül, a szociális szolgáltatások, vagy általában a megfelelő életfeltételek hiányáig bezárólag. Amennyiben szociális szakemberek valamely helyi közösséget, vagy társadalmi csoportot segítenek közös szükségleteik

felismerésében és kielégítésében, a közösségi szociális munka munkaformáról beszélhetünk.”

3

A nagyobb részvétel eléréséhez a helyesen végzett közösségi szociális munka vezethet! A megfelelő szervezés, szerveződések segítése hozzájárulhat, hogy több ember megnyíljon a közösség, a társadalom felé. A szegények esetében is így látom.

VI. Fejezet

A Magyar Szegénységellenes Hálózat bemutatása

2004 áprilisában 17 civil szervezet Közös Szándéknyilatkozata alapján létrejött a Magyar Szegénységellenes Hálózat: *a szegénység megszüntetéséért küzdő civil szervezetek független szövetsége*. 2004 végén a Magyar Szegénységellenes Hálózat felvételt nyert az Európai Szegénységellenes Hálózat (EAPN) tagjai közé.

A Magyar Szegénységellenes Hálózat céljai:

- Biztosítani kívánjuk, hogy a szegénység és társadalmi kirekesztés ügye folyamatosan közbeszéd tárgya legyen.
- El akarjuk érni, hogy e kérdések a legmagasabb politikai és szakmai döntéshozatali szinteken is folyamatosan napirenden legyenek.
- Segíteni kívánjuk a szegények szükségleteinek felismerését, megfogalmazását, napirendre tűzését.
- Ellenőrizni kívánjuk a mindenkori kormányzat szegénységellenes tevékenységét.
- Lobbyzni kívánunk a szegénység és társadalmi kirekesztés megszüntetése érdekében. Ebbe az érdekképviseleti folyamatba az érintetteket a lehető legteljesebb mértékben be kívánjuk vonni.
- Képessé kívánjuk tenni a szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élő embereket véleményük és javaslataik megfogalmazására, az őket érintő döntések befolyásolására, a teljes jogú társadalmi részvételre.
- A szegénység és társadalmi kirekesztés megszüntetését célzó közös projektek kezdeményezése és megvalósítása.
- Meg kívánjuk osztani egymással a leghasznosabbnak bizonyult elméleti ismereteket és gyakorlati tapasztalatokat.

³ Gosztonyi Géza: *Közösségi szociális munka II.* BSZF, 2006)

- Támogatni és kezdeményezni kívánjuk a szegénység elleni küzdelemben érintett civil szervezetek és az állami/önkormányzati intézmények, kutatóhelyek egymás közötti együttműködését és partneri kapcsolatainak kialakítását.
- Támogatni és kezdeményezni kívánjuk a hazai és a külföldi (különösen az Európai Unió területén tevékenykedő) civil szervezetek közötti együttműködések és partneri kapcsolatok kialakítását.

A Magyar Szegénységellenes Hálózat az Európai Szegénységellenes Hálózat (EAPN) tagja, s mint ilyen:

- az EAPN teljes jogú tagjaként közvetlenül figyelemmel kíséri az Európai Unióban lezajló folyamatokat, kicseréljük tapasztalatainkat más nemzetek szegénységellenes hálózataival.
- törekszünk arra, hogy a szegénység és a társadalmi kirekesztés elleni küzdelem ügye az Európai Unió politikájának integráns része legyen;
- hozzájárulunk a Magyarországon tapasztalható problémák európai uniós megjelenítéséhez, valamint az uniós politikák, kezdeményezések hazai ismertségének és érvényre juttatásának biztosításához;
- aktívan részt veszünk az EAPN tevékenységében, döntéshozó testületében és munkacsoportjaiban;
- hozzájárulunk az EAPN pozíciójának erősítéséhez.

A Magyar Szegénységellenes Hálózat valamennyi – a szegénység és társadalmi kirekesztés csökkentése érdekében tevékenykedő – civil szervezet előtt nyitott. A Hálózat teljes jogú tagjává válás feltétele, hogy a csatlakozni kívánó civil szervezet kinyilvánítja, hogy tevékenysége során fontos célkitűzése a szegénység és társadalmi kirekesztés csökkentése, valamint ismeri és magáénak vallja a Hálózat céljait, azok elérése érdekében aktívan részt vesz a Hálózat tevékenységeiben.

A Hálózat pártoló tagjai lehetnek mindazon egyéb szervezetek és magánszemélyek, amelyek/akik a Hálózat céljaival egyetértenek és tevékenységeit a rendelkezésre álló eszközökkel támogatják. A Hálózat országos, regionális és helyi szinteken szerveződik. A Hálózat legfőbb döntéshozó szerve a Küldöttgyűlés, amely évente egyszer ülésezik. A

Küldöttgyűlésen a tagszervezetek 1-5. fővel képviseltetik magukat. A folyamatos működtetést és döntéshozatalt a választott vezetőség, valamint a koordinátor szervezet biztosítja.

A Magyar Szegénységellenes Hálózat országos, regionális és helyi szinteken szerveződik. A Hálózat legfőbb döntéshozó szerve a Küldöttgyűlés, amely évente egyszer ülésezik. A Küldöttgyűlésen a tagszervezetek 1-5 fővel képviseltetik magukat. A Hálózat folyamatos működését biztosító döntéshozó szerve a Koordinációs Testület, amely 7 – a Küldöttgyűlés által megválasztott- regionális és 3 egyéni képviselőből áll. A Magyar Szegénységellenes Hálózat az EAPN szervezeti struktúrájának mintájára három munkacsoportot működtet a különböző szakmapolitikák megismerésére, az adott területen való információk összegyűjtésére, a civil kontroll gyakorlásának elősegítésre. Ezek a munkacsoportok a társadalmi összetartozás, foglalkoztatás és a strukturális alapok szakterületek köré rendeződtek. A Hálózat munkacsoportjai olyan 8-10 állandó taggal működő szakmai csoportok, amelyek a maguk által meghatározott munkarend szerint segítik a Hálózat céljainak adott területen történő megvalósítást. **A munkacsoport saját szakmai területükön** információval látják el az érintett szervezeteket, személyeket, gyűjtik és rendezik az adott szakterülethez kapcsolódó aktuális információkat, adatokat. Feladatuk továbbá a mindenkori kormányzat feletti **„nyomásgyakorlás”** és a **„civil kontroll”**: állásfoglalásokkal szólítják meg a döntéshozókat és fordulnak a társadalmi nyilvánossághoz. Közvetítő szerepet töltenek be a hazai szervezetek és az európai hálózat között. Aktívan részt vesznek az EAPN megfelelő munkacsoportjai által meghatározott feladatok megvalósításában.

VII. Fejezet

Eredmények, megoldások

Írásom célja, annak felderítése, hogy mit éreznek a szegények abban a helyzetben, amikor beszélnek a helyzetükről, valamint, hogy mi szükséges ahhoz, hogy minél több szegény elmondja a véleményét, problémáját, tapasztalatát. Mi tartja vissza a szegényeket helyzetük társadalmi szintű megismerésére? Valamint, hogy milyen technikai eszközökkel, módszerekkel lehetne a szegények érdekeit összegyűjteni, képviselni.

Kérdezési technika: kérdéssor (emailes megkeresés)

Válaszadók: 5 fő

Hipotézisem: A Hálózat általi technikák segítségével, országos alkalmazásával, együttműködésekkel nagyobb eredmény érhető el a szegények részvételét tekintve.

Egyéni észrevételek, vélemények, eredmények:

Az általam vélt szegénységkutatással, a szegények önérdek érvényesítésével kapcsolatos dilemmák a következők, felsorolásom a teljesség igénye nélkül készült! Néhány gondolat, mely további gondolatot eredményez.

- *Átfogó képalkotás:* A szegényekről átfogó képet alkotni nem egyszerű, ez köszönhető a szegénység sokféle arcának.
- *Nemzetközi összefogás:* Az európai országok (vagy talán az egész világ országainak) összefogását rendkívül fontosnak tartom, azonban nagy akadályt látok az országokban levő szegénységek szerkezeti különbözőségén. Persze ez nem zárja ki a közös szociálpolitika, vagy közös irányelvek alakítását, azonban hatékonyságuk növelése érdekében rendkívül speciális és sokféle szempontot kell figyelembe venni, ami talán túl általános megfogalmazáshoz vezethet.
- *Kongruencia:* A hitelesség megfigyelése alatt nem a szegények állításának igazságát vagy hamisságát keresem, sokkal inkább a problémák prioritás élvezésének hasznát. Kik azok a csoportok, rétegek, akiket kérdezzünk annak érdekében, hogy megfelelő képet kapjunk egy település, megye, régió vagy ország szegénységi helyzetéről.
- *Meg nem élt helyzet:* Azáltal, hogy a szegények megszólalnak helyzetükről, egy számukra nem mindennapi helyzetbe kerülnek. A problémáikat sorolva rálátnak a családi vagy egyéni helyzetükre, mely gyakran megrémiszti őket. Azzal, hogy beszélnek a problémáikról segítőknek, hálózatoknak stb. nem feltétlenül oldódik meg

a helyzetük, csupán hozzájárulnak a „képalkotáshoz”. Nagy feladatnak látom, hogy a szegények problémáival foglalkozó szakemberek segítsék a „meg nem élt helyzetet” feldolgozni, megértetni, elfogadni, sőt rámutatni az ebben rejlő pozitívumokra.

- *Eljutás a makroszintig:* A szociális szakemberek feladata – többek között - hogy alakítsák a szociálpolitikát. A szakemberek feladata, gyakran megakad ott, hogy megoldják a problémát. Miért megakadás ez? Azt gondolom, hogy a szegények mindennapi gondja a társadalom gondja. A terepen megtapasztalt problémák politikai szintre emelését fontosnak tartom.
- *Politikai elit, döntéshozók nyitottsága:* A döntéshozók nagyobb odafigyelése a szegények tapasztalataira szociális szakemberek, civil szervezetek kutatási eredményeire, állásfoglalásaira, véleményeire.

A néhány eredményből leszűrt következtetésem:

Mit éreznek a szegények a helyzetük közzé tételekor? A szegények kérdezésekor önmagukban lejátszódó érzések a következők:

a) Ami bennük van:

- Szégyen (egyszerűen szégyellik, ahogyan élnek, a helyzetüket, a másságot érzik)
- Bizonytalanság (létbizonytalanság, a helyzetük megismeréséből adódó bizonytalanság)
- Önbizalomhiány (nincs elég önbizalmuk, nincs pozitív tapasztalatuk az önérvényesítésben)
- kommunikációs nehézségek (kifejezőképességbeli akadályok, helyzetük leírásának nehézsége)
- félelem a megbélyegzéstől, a helyzetükből adódó hátrányok

A hátrányt és előnyt jelentő tulajdonságokat, jellemzőket táblázatba foglaltam. (Természetesen a táblázatot lehet bővíteni, azonban az általam felsorolt jellemzők, véleményem szerint prioritást kell, hogy élvezzenek!)

„Ami van bennük” (Hátrány)	„Ami kell, hogy legyen bennük” (Előny)
Szégyen	Büszkeség
Bizonytalanság	Biztos helyzet
Önbizalomhiány	Önbizalom, magabiztosság
Kommunikációs nehézségek	Jó kommunikációs képesség
Félelem	Biztonság
Kapcsolati tőke hiánya	Kapcsolati tőke

Szégyen, a helyzetük vállalása miatt. Bizonytalanság adódik a létbizonytalanságból, valamint nem tudják, hogy mire lesz jó az, ha elmondják a problémáikat, esetleg ha csatlakoznak egy Hálózathoz, szervezethez nem látják ennek igazi értelmét.

Önbizalomhiány, hiszen hátrányosnak érzik magukat, nincs gyakorlatuk önmaguk érdekeinek érvényesítésében.

Kommunikációs nehézségeik adódhat az iskolázatlanságukból, azonban fontosnak tartom azt a problémát is, hogy nincsenek hozzászokva, hogy megfogalmazzák a problémáikat. Ez adódhat a problémák rossz felismeréséből, vagy pontos megfogalmazásából.

Félnek, ha megtudja a közvetlen környezetük, hogy szegények, akkor szégyenbe borulnak. Ezt kompenzálni lehetne azzal, hogy segítenek egy szervezetnek, vagy mernek beszélni a helyzetükről (büszkeség).

A kapcsolati tőke hiánya, akadály. Egy szervezethez való tartozás, az ott szerzett kapcsolatok segítséget jelenthetnek a szegénységben élőknek.

A felsorolt előnyök meglétének megvalósulásában segíthetnek a civil szervezetek. A Hálózat (HAPN) ebben is segít! Fontos, hogy a deviancia, a „feleslegesnek érzett lény” gondolata, megléte a szegények körében megelőzhető legyen a társadalmi önszerveződésekben való részvétellel. Ezt kulcsfontosságnak tartom, hiszen a „hasznosság” érzése megváltoztatja az emberek gondolatait, érzéseit, cselekedeteit.

Megfigyeléseim sorába illik, azon észrevétel is, hogy a Hálózat (HAPN) munkáját segítő szegények önbizalommal, hittel, célokkal, kapcsolatokkal rendelkeznek.

A Hálózat ezekben is segít. Anyagi (utazási költségekben) segítséget is nyújt, annak érdekében, hogy az ország különböző pontjairól is jöjjenek szegények, akik elmondják tapasztalataikat, segítve ezzel a Hálózat országos jelentőségét.

Idézetek a válaszadóktól (akik szegénységben élők): Nem kívánom kommentálni a sorokat, amelyek önmagukért beszélnek.

Milyen érzés beszélni a helyzetéről, problémáiról? *„Először szégyelltem, de találok más, szegénységben élővel, és Vele már könnyebb volt. Azután már egyre tudatosabban vállaltam fel a szegénységet (talán valamilyen büszkeség is érelődött bennem)” (első válaszadó)*

Bíztat másokat, hogy lépjenek be a HAPN munkájába segítve őket ezzel? *„Mindenképp fontosnak tartom, hogy a Hálózat egyre szélesebb körben ismert legyen. Fontosnak tartom, hogy minél több szegénységben élő érezze, nem szégyen a szegénység (bár néha már nagyon elegünk van belőle)”*

Mit szeretne azzal elérni, hogy a problémáit elmondja? Milyen körökbe jusson el a „hangja”? *„Nagyon szeretném a gyermekeim jövőjét látni hogy a mai gondok ne kísérjék az ő életüket. Munkanélküliség hajléktalanság stb. Ezeket a gondokat csak a honatyák tudnák megállítani hogy egyenlő legyen minden ember. Ne legyen mélyszegénység ahol az emberek sorsa embertelen.”*

Mi az, ami megváltozott az életében, mióta a Hálózatnál tevékenykedik, és a tapasztalatait adja a világnak? *„Más szemmel nézem a világot, bátorítom a többieket, mondják el, gondolataikat, tapasztalataikat másoknak is. Jó együtt gondolkodni a többiekkel.”*

Mit szeretne azzal elérni, hogy a problémáit elmondja? Milyen körökbe jusson el a „hangja”? *„Szeretném, ha a szegénységben élő társaim felismernék az összefogás, saját civil szervezetek alakításának fontosságát. Szeretném, ha a helyi és országos döntéshozók ténylegesen szembesülnének a valós helyzettel a szegénységgel kapcsolatban, és kigyógyulnának az empátiahiányból, a szociális vakságból.”*

Akik választ adtak már tagjai a Hálózatnak, példaként szolgálhatnak azoknak, akik még nem képesek beszélni, akár szokatlan helyzetükről.

A szegények hangjának hallatására szolgáló tevékenységek:

A HAPN munkáját tanulmányozva, önkéntesként elgondolkodtam azon, hogy vajon hogyan lehetne összegyűjteni a szegények tapasztalatait. Az általam felsorolt tevékenységek nagy részét a Hálózat már végzi, elég nagy hatékonysággal. Az itt felsorolt tevékenységeket látom a szegénységben élők hangjának hallhatóvá tételére!

- *Nyíltlevelek:* A HAPN nyíltlevelei, melyet a szegényekkel együtt fogalmazznak meg, valamint a szerzett tapasztalatokat öntik, publikálható formába! Célja lehet a figyelem felkeltés, a véleményformálás.
- *Sajtótájékoztató, sajtórendezvény:* Figyelem felkeltés az elsődleges célja! Rendkívül fontosnak tartom, hiszen a társadalom nagyobb eléréséhez a média lehet az út. Legyen szó reklámokról, társadalmi célú hirdetésekről, a Hálózat bemutatásáról, akcióik közzétételéről, a Hálózat képviselőit, illetve szegények interjúhelyzetbe helyezése.
- *Parlamenti találkozó:* A politikai elit bevonásának fontossága. A szemtől-szembe helyzet érzelmeket, cselekedeteket és jó esetben pozitív döntéseket hozhatnak a politikusok, akik beszélgetnek a szegényekkel.
- *Utcai akciók:* Figyelemfelkeltés, a szegények bevonásával. Ezek lehetnek ételosztások, étlánc, expókon, bemutatókon való részvétel a Hálózat részéről, szegények otthontalanságával.
- *Brüsszeli képviselet:* A magyar tapasztalatok képviselete Európában. Az EAPN-ben való működés fontos momentum.
- *Cikkek, interjúk:* Eszköz arra, hogy a szegénység közbeszéd tárgya legyen. A média foglalkozzon a témával!
- *Vélemények, állásfoglalások:* A szegények, szociális szakemberek aktuálpolitikai intézkedésekre való reagálása, ezekről alkotott véleménye rendkívül fontosak!
- *Levelezőlisták:* Szociális szakemberek között, szegények között fontos. Helyet ad a kapcsolatfenntartásnak, teremtésnek.
- *Fórumok:* Helyet adnak a tapasztalatcserének, a kapcsolatok elmélyülésének!
- *Találkozók:* Szegénységben élők és szociális szakemberek, tapasztalatcseréje, eszmecseréje, új tagok bevonása a munkába!
- *Kiállítások, pályázatok a szegénység témájában:* Rajz pályázatok, vers vagy novellaíró pályázatok megcélózva ezzel az iskolás korosztályokat.
- *Felsőoktatási szociális hallgatók bevonása:* A hallgatók többen válasszák a szegénység témáját, szakdolgozati témának! Az ő bevonásuk a munkába, szervezésbe, ezzel biztosítva a Hálózatnak a „fiatal erőt”, az önkéntesség hasznát! A hallgatók tapasztalatra, kapcsolatrendszerre tehetnek szert.

Kiemelném a mentorálást, mint segítséget:

A mentorálást kulcsfontosságúnak tartom, azonban a fentebb sorolt tevékenységek sem elhanyagolhatók. Korábban már kitértem arra, hogy fontos a segítő személyisége, aki által a szegény bevonódik a Hálózat vagy más szervezetek munkájába. De nem csak a szociális segítő lehet mentor! A következő táblázatban szemléltetem, hogy mit tud a szakember és a mentor elérni annak érdekében, hogy a szegény beszéljen helyzetéről, részt vegyen a szervezetek munkájában.

Szociális szakember „Beszélj róla, Te is...”	Szegénységben élő, mint mentor „Én is beszélek róla...”
Szociális munka, empowerment növelése, lehetőségek! Segítsen megtalálni a célt! Mutasson rá, hogy miért jó, ha a szegény is tevékenykedik! Bízgatás, önbizalom növelése, kommunikáció segítése. A „meg nem élt” helyzet segítése.	Bízgatás a sorstársak felé! A pozitívumok továbbítása, a hasonló élethelyzetben levőknek. Annak segítése, hogy minél többen részt vegyenek a segítségben, hogy többen megszólaljanak! Támaszt nyújt a bizonytalanoknak.

Konklúzió

Távoli célom, hogy ezen mini kutatás kibővítésével nagyobb eredményre jussak, de fontos, hogy ez a néhány sor gondolatébresztési céllal fogant.

A szegények megszólaltatása, mint tevékenység, mint cél nem egyszerű, hiszen a szegények „meg nem élt” helyzetbe kerülése, a társadalom felfogása a szegénységről némaságra kényszeríti az érintetteket.

Megfelelő stratégiával meg lehet változtatni a társadalomban élő emberek gyakran prűd véleményét. A szervezetek, hálózatok, a szegények és a szociális szakemberek együttműködésével elérhető, hogy ne legyen tabu téma a hátrányos helyzet, a szegénység, valamint, hogy az érintettek ne érezzék magukat kirekesztve, ne érezzék magukat másnak. Ehhez nagyon sokféle összetevő kell (anyagi meglét, nyitottság, szerveződés stb.) Sokak szerint ez egy álom, mely a túl ideális társadalomról szól, de véleményem szerint elérhető eme társadalom.

Kérdés, hogy hogyan hozunk meg döntéseket, az érintettek általi bevonással, mely nagy segítség, avagy beszélve a „levegőbe”, mikor nem tudjuk, a jelenlegi helyzetet, hiszen nem tapasztaljuk.

A HAPN általi tevékenységben rátaláltam egy célra, mely az életemet meghatározza. Hiszem, hogy a fáradtságos munka, a helyes cél eléréséért tett lépések nem hiábavalók!

Remélem, hogy a dolgozatommal sikerült rámutatni, hogy mennyire fontos, hogy a szegények beszéljenek a helyzetükről, valamint, hogy a szegénységgel foglalkoznunk kell!

Felhasznált irodalom

Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába, Osiris kiadó, Budapest, 1997

Magyar Szegénységellenes Hálózat: Vágóképek - rögzítve 2008. Magyar Szegénységellenes Hálózat Alapítvány, Budapest, 2009

Ferge Zsuzsa: Fejezetek a magyar szegénypolitika történetéből; Kávé Kiadó, 1998

Spéder Zsolt: A szegénység változó arcai, Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság – Századvégi Kiadó, Budapest, 2002

Balog Miklósné, Bánfalvi Mária, Buda Béla, Ferge Zsuzsa, Gábor József, Hegyesi Gábor, Kertész Tivadar, Lakatos Mária, Légrády Eszter, Németh Margit, Solt Ottilia, Szél Éva, Talyigás Katalin, Török Iván: Szociális segítő, Akadémia Kiadó, Budapest, 1991

Bokor Ágnes: Szegénység a mai Magyarországon, Magvető Kiadó, Budapest, 1987

Gosztonyi Géza: Közösségi szociális munka II., BSZF, 2006

Herbert J. Gans: Mire szolgálnak az érdemtelen szegények? Esély, 1992/1

Soós Zsolt: A szociális munka alapjai, Comenius Bt., Pécs, 2005